

<https://doi.org/10.17651/POLON.45.11>

MACIEJ GROCHOWSKI

Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków

ORCID: 0000-0002-1230-7005

Roman Laskowski jako teoretyk języka i współtwórca gramatyki funkcjonalnej języka polskiego (w dziesiątą rocznicę śmierci)¹

1. Wprowadzenie

Roman Laskowski (17.02.1936–21.06.2014), bohemista, polonista, sławista, teoretyk języka, jeden z najwybitniejszych językoznawców polskich przełomu XX i XXI w. Uczony światowego formatu, niekwestionowany autorytet w slawistyce międzynarodowej. Był językoznawcą wszechstronnym, twórczym, głębokim i nowoczesnym. Zajmował się niemal wszystkimi dziedzinami lingwistyki: dialektologią, słowotwórstwem, fonologią, morfonologią, morfologią, fleksją, składnią, semantyką, pragmatyką, nauką o tekście, socjolingwistiką, historią języka i językoznawstwem. Położył nieocenione zasługi jako bibliograf, wydawca i redaktor naukowy kilkudziesięciu tomów prac językoznawczych, w tym *Studiów Gramatycznych*, *Studies in Polish Linguistics* oraz *Biuletynu Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*. Kształcił się samodzielnie w zakresie logiki, filozofii i metodologii ogólnej nauk, wykorzystując tę wiedzę w badaniach językoznawczych. Zawsze szukał najlepszych, nowatorskich metod rozwiązywania problemów, odkrywał takie metody i aplikował je do badania polszczyzny i innych języków słowiańskich.

¹ 13 grudnia 2024 r. odbyło się w Krakowie sympozjum naukowe zorganizowane przez Instytut Języka Polskiego PAN i Wydział I Filologiczny PAU z okazji dziesiątej rocznicy śmierci prof. Mariana Kucały, prof. Romana Laskowskiego i prof. Wacława Twardzika. Publikowany tu artykuł jest tekstem referatu wygłoszonego podczas tego sympozjum.

W latach 1962–2014, a więc przez prawie całe swoje życie zawodowe, Roman Laskowski był zatrudniony na stanowiskach naukowo-badawczych w placówkach Polskiej Akademii Nauk. Pracował ponadto jako nauczyciel akademicki w kilku polskich uczelniach, a w latach 1985–2001 był profesorem na Uniwersytecie w Göteborgu. W tamtych i późniejszych latach badał język dzieci polskich imigrantów w Szwecji, zwłaszcza mechanizmy przyswajania kategorii gramatycznych języka polskiego. Był zawsze niezwykle aktywnym organizatorem życia naukowego w Polsce i za granicą, uczestnicząc w pracach wielu zespołów, komisji, komitetów i towarzystw. Bezinteresownie oddany poznawaniu świata, był recenzentem i krytykiem przemian w szkolnictwie wyższym i nauce. U schyłku PRL-u dzielił czas na pracę naukowo-badawczą i działalność opozycyjną. Odegrał znaczącą rolę w budowaniu struktur podziemnych NSZZ „Solidarność” (Borusewicz, 2014; Buzek, 2014).

Przedmiotem mojego artykułu są dokonania Romana Laskowskiego w zakresie językoznawstwa teoretycznego i gramatyki funkcjonalnej języka polskiego. O życiu i działalności zawodowej Uczonego opublikowano już kilkanaście artykułów (Bednarczuk, 2014; Bobrowski, 2014a, 2014b; Grochowski, 2014a, 2014b; Kowalik, 2014, 2020; Muskat-Tabakowska, 2014; Przybylska, 2014; Sikora, 2020; Topolińska, 2014; Żmigrodzki, 2014, 2015). Jego biografia (Czelakowska, 2015; Grochowski, 2024) i pełny wykaz publikacji są powszechnie dostępne (Bibliografia, 2006, 2015). W związku z tym nie będę przedstawiał biogramu Laskowskiego, przytoczę dane tylko niektórych Jego publikacji.

2. Morfologia

Roman Laskowski był jednym z czołowych polskich strukturalistów reprezentujących pokolenie językoznawców urodzonych w latach 30. XX w. Swoje poglądy na język i językoznawstwo ukształtował pod wpływem szkoły praskiej, m.in. N. Trubieckiego i R. Jakobsona, oraz amerykańskiego dystrybucjonizmu, a przede wszystkim pod wpływem językoznawców polskich, T. Lehra-Spławińskiego, J. Kuryłowicza i T. Milewskiego. W swoich pierwszych artykułach z lat 60. i 70. XX w. oraz w pierwszej monografii, zmodyfikowanej (dwutomowej) rozprawie doktorskiej Laskowski (1966, 1971) zaproponował koncepcję synchronicznego ujęcia słowotwórstwa oraz metody strukturalnego opisu faktów słowotwórczych w badaniach dialektologicznych. Przedstawił analizę systemu derywacyjnego rzeczowników w dialektach laskich, ustalił zasób formantów, określił ich funkcje i produktywność.

W latach 70. XX w. Roman Laskowski jako pierwszy w językoznawstwie polskim zaproponował zastosowanie metodologii generatywnej do morfonologii. W monografii habilitacyjnej *Studia nad morfonologią współczesnego języka polskiego* (1975a), za którą otrzymał nagrodę Wydziału I Nauk Społecznych PAN imienia Kazimierza Nitscha w zakresie językoznawstwa, opisał fragmenty systemu alternacji morfonologicznych współczesnego języka polskiego za pomocą reguł generatywnych, transformujących abstrakcyjne morfonologiczne reprezentacje morfemów w bezpośrednio obserwowalne reprezentacje fonetyczne morfemów (Kowalik, 2020). Na początku lat 80.

XX w. Laskowski (1981b) podjął próbę analizy faktów morfonologicznych za pomocą aparatu pojęciowego semiotyki Ch. Peirce'a. Wpływ monografii Laskowskiego na rozwój fonologii generatywnej scharakteryzował w tomie jubileuszowym dedykowanym Uczonemu na siedemdziesięciolecie Jego urodzin E. Gussmann (2006).

Równolegle do badań poświęconych morfonologii generatywnej Laskowski (1973a, 1977a) poszukiwał adekwatnego modelu słowotwórstwa opartego na teorii gramatyki transformacyjno-generatywnej. Przedstawił krytyczną analizę wielu teorii gramatyki (w tym morfologii) wyłożonych przez N. Chomsky'ego, R. Jackendoffa, M. Hallego i innych. Zaproponował opis relacji między strukturą semantyczną a strukturą formalną (morfemową) niektórych typów rzeczowników motywowanych, korzystając z teorii ról semantycznych (tzw. gramatyki przypadków) Ch.J. Fillmore'a (Laskowski, 1973b).

Roman Laskowski jest twórcą oryginalnej teorii morfologii funkcjonalnej, metodologicznie podporządkowanej składni, zdeterminowanej semantycznie. Teoria ta stała się podstawą opisu podsystemu morfologicznego w GWJPM (1984, 1998). Jest to jedno z największych i najwybitniejszych osiągnięć twórczych Uczonego. Integralną częścią tej teorii są oparte na podstawach syntaktycznych zasady opisu kategorii gramatycznych werbalnych i nominalnych współczesnej polszczyzny.

Jeszcze w drugiej połowie lat 70. XX w. zaczął budować model teoretyczny i aparat pojęciowy współczesnej morfologii odwołujący się do strukturalistycznej koncepcji języka (Laskowski, 1975b, 1987a, 1987b). Co prawda, podejmował wcześniej próby wkomponowania składnika morfologicznego do modelu gramatyki transformacyjno-generatywnej, dość szybko jednak, kierując się realizmem, doszedł do wniosku, że przyszła gramatyka języka polskiego winna odwoływać się do strukturalistycznej teorii języka. Wspominając po wielu latach początki pracy nad gramatyką (Laskowski, 2012, s. 113), Uczony potwierdził wyniki tych dyskusji metodologicznych.

Na przełomie lat 70. i 80. XX w. Laskowski (1979, 1981a) przedstawił autorską teorię części mowy, oparte na niej kryteria podziału leksemów oraz propozycje ich klasyfikacji funkcjonalnej polegające na zastosowaniu aparatu pojęciowego składni predykatowo-argumentowej S. Karolaka (1974, 1977) do opisu funkcji leksemów w wyrażeniu zdaniowym. Leksemy są członami (składnikami) wyrażenia zdaniowego albo wskaźnikami relacji syntaktycznych między członami. Składniki wyrażenia zdaniowego konstituują je, pełniąc funkcję predykatywną, albo są członami zależnymi od członu głównego. Człon zależny jest reprezentowany przez grupę nominalną (lub jej komponent) albo nie należy do grupy nominalnej. W tym drugim wypadku jest przysłówkiem. Przysłówki nie wchodzą w relację syntaktyczną z rzeczownikiem (GWJPM 1998).

Zakładając, że grupa imienna składa się z członu głównego i jego atrybutów, stanowi podstawę dla przeciwstawienia rzeczownika (wraz z zaimkiem rzeczownym) oraz przymiotnika i liczebnika łącznie. Przymiotniki z kolei są jednostronnie zdeterminowane gramatycznie przez człon główny grupy, a liczebniki (główne i zbiorowe) pozostają z rzeczownikami w determinacji dwustronnej.

Takie są, przedstawiając je w dużym skrócie (szerzej w: Grochowski, 2019), podstawowe kryteria podziału leksemów autosyntagmatycznych, zaproponowane przez

Laskowskiego w GWJPM (1984, 1998). Klasyfikacja leksemów synsyntagmatycznych, inna w obu wydaniach GWJPM, była przedmiotem licznych dyskusji i polemik zarówno w okresie między pierwszym a drugim wydaniem GWJPM, jak i po obu wydaniach (por. np. Grochowski, 1986, 1997; Laskowski, 1987a, 2012; Wajszczuk, 1997; Wróbel, 1996, 2001). Klasyfikacja synsyntagmatyków nie odegrała kluczowej roli w całej teorii części mowy w gramatyce funkcjonalnej Laskowskiego. Zważywszy na niemalże stopień szczegółowości tej klasyfikacji, jak i niestandardowy aparat terminologiczny, jej prezentacja w krótkim tekście jest nierealna.

Roman Laskowski badał kategorie gramatyczne przez niemal całe swoje życie zawodowe. Pierwsze Jego prace dotyczące kategorii imiennych pochodzą z połowy lat 70. XX w. Uczony przeanalizował grupy rzeczowników niemających fleksyjnej kategorii liczby, m.in. pluralia i singularia tantum oraz nazwy własne (Laskowski, 1974a), a także rzeczowniki dwurodzajowe i zaimki osobowe z punktu widzenia kategorii rodzaju gramatycznego (Laskowski, 1974b). Wydał w postaci osobnego zbioru materiały konferencji (której był organizatorem) poświęconej kategoriom gramatycznym grup imiennych (Laskowski, 1976 (red.)).

Autorskie, sumaryczne opracowanie ośmiu kategorii morfologicznych, pięciu werbalnych (aspektu, czasu, trybu, strony i osoby) i trzech nominalnych (liczby, rodzaju i przypadku) przedstawił Laskowski w dwóch wydaniach GWJPM. Uczony zdefiniował ich funkcje, odwołując się do semantyki, i określił stosunek między funkcjami a wykładnikami poszczególnych kategorii. Omówił także zależności między kategoriami tych samych i różnych części mowy. Oryginalność i nowatorski charakter tego opracowania polega na tym, że kategorie są omówione nie tylko rzeczowo, ale również w sposób ścisły i zarazem przystępny. Ponadto Laskowski przedstawił w GWJPM syntezę paradygmatyki czterech klas funkcjonalnych, kolejno czasownika, zaimka, liczebnika i przymiotnika.

Wśród kategorii gramatycznych, które Laskowski charakteryzuje w GWJPM, nie ma stopnia. Uczony, uważając że regularność tworzenia form stopnia wyższego od przymiotników w stopniu równym jest „wysoce wątpliwa” (Laskowski, 1998a, s. 86), uznał stopniowanie za zjawisko słowotwórcze (a nie fleksyjne), a formy komparatywu i superlatywu za odrębne leksemy. W związku z tym zostało ono omówione w GWJPM w części dotyczącej słowotwórstwa przymiotników (Kallas, 1998). Abstrahując od tego, Laskowski (1977b) we wcześniejszym okresie swojej pracy naukowej zajmował się stopniowaniem i sformułował kilka istotnych tez na temat przymiotników rozważanych z punktu widzenia kategorii stopnia. Po pierwsze, różnica między komparatywem a superlatywem dotyczy ilości przedmiotów stanowiących podstawę porównania, a nie stopnia natężenia cechy. Po drugie, *comparativus* presuponuje, że porównanie dokonuje się w zbiorze dwuelementowym, a *superlativus* presuponuje istnienie zbioru więcej niż dwuelementowego. Po trzecie, przymiotnikom typu *biały*, oznaczającym cechy bezwzględne, przeciwstawiają się przymiotniki relatywne, parametryczne typu *długi* i oceniające typu *ładny*. Jednostki obu podklas presuponują istnienie normy pragmatycznej. Różnice między sposobem funkcjonowania komparatywów przymiotników relatywnych stanowią konsekwencję różnic w strukturze semantycznej stopniowanych przymiotników.

3. Semantyka i składnia

Do centrum zainteresowań Laskowskiego należała semantyka leksykalna i semantyka składni. Uczony uważał, że „adekwatny opis gramatyki języka nie jest możliwy bez uwzględnienia faktów semantycznych” (Laskowski, 1977c, s. 241). Zwracał przy tym stale uwagę na trudności z weryfikacją hipotez semantycznych. Starał się jednak uzasadniać je precyzyjnie, odwołując się do wyników testów, wykazujących istnienie dewiacji (zwłaszcza sprzeczności i tautologii). W rozważaniach dotyczących relacji między semantyką a pragmatyką odwoływał się m.in. do przeciwstawienia presupozycji i asercji, a także do implikatur konwersacyjnych H.P. Grice’a.

W dorobku semantycznym Laskowskiego dominują prace poświęcone czasownikom. Klamrą otwierającą i zamykającą badania Uczonego z tego zakresu są artykuły o czasownikach zmiany stanu (dokonanych); pierwszy został opublikowany w 1977 r., a ostatni w 2014, już w parę miesięcy po śmierci Uczonego (Laskowski, 1977c, 2014b). W jednym z artykułów z tego cyklu, przedstawionym na VI polsko-szwedzkiej konferencji slawistycznej w Mogilanach w 1995 r., opublikowanym w 1996 r., Laskowski – pod wpływem prac Z. Vendlera i E.V. Padučevy – zaproponował oryginalną klasyfikację semantyczną czasowników (została ona następnie zamieszczona w drugim, poprawionym wydaniu GWJPM 1998). Punktem wyjścia podziału były cztery kryteria (cztery opozycje czasowników): sytuacje statyczne–dynamiczne, sytuacje dynamiczne ukierunkowane–nieukierunkowane, zmiany zachodzące stopniowo–zmiany momentalne, sytuacje kontrolowane przez subiekt–sytuacje niekontrolowane. Na tej podstawie Uczony wyróżnił siedem następujących klas czasowników (przykłady podają za: Laskowski, 1996, 1998b, s. 152–157): a) czasowniki stanu (opisujące sytuacje statyczne), np. *chorować, głodować, mieszkać*; b) czasowniki oznaczające zdarzenia („dzianie się”), np. *brzęczeć, dymić, parować*; c) czasowniki czynnościowe (akcje zamierzone, pod kontrolą subiektu), np. *czytać, jechać, słuchać*; d) czasowniki procesywne (samoistne, niekontrolowane zmiany stanu), np. *chudnąć, rosnąć, siwieć*; e) czasowniki działania, np. *budować, leczyć, ulepszać*; f) czasowniki oznaczające wypadki (nagłe zmiany niepodlegające kontroli ze strony subiektu), np. *potknąć się, runąć, zgubić*; g) czasowniki oznaczające akty (zamierzone, pod kontrolą subiektu), np. *mianować, ocenić, potępić*.

Przyjmując pod wpływem teorii aspektu F. Antinucciego i L. Gebert (1977), że istota aspektu dokonanego polega na zmianie stanu, czyli na powstaniu nowego stanu, Laskowski (1998b, s. 159) wyprowadził opozycje aspektowe z podziału semantycznego czasowników. Uczony postawił następujące hipotezy zasadnicze na temat relacji między aspektem a znaczeniem leksykalnym czasowników. Czasowniki oznaczające stany, zdarzenia i czynności to imperfectiva tantum, czasowniki oznaczające zmiany skokowe (wypadki i akty) to perfectiva tantum. Czasowniki oznaczające procesy i działania tworzą pary aspektowe o identycznym znaczeniu leksykalnym. Pary czasowników różniących się nie tylko aspektem to pary leksykalno-aspektowe; należą do nich np. czasowniki inchoatywne derywowane od imperfektywów tantum, por. np. *kochać – pokochać, mieszkać – zamieszkać*.

Osobne studia leksykalno-semantyczne poświęcił Laskowski wybranym czasownikom epistemicznym, modalnym i percepcji. Na szczególne wyróżnienie zasługuje Jego głęboki metodologicznie artykuł dotyczący struktur syntaktycznych konstytuowanych przez czasownik *pamiętać*, a także przedstawiona w nim analiza relacji między pojęciami pamięci, wiedzy i prawdy z punktu widzenia semantyki, pragmatyki i epistemologii (Laskowski, 2008a).

W kilku studiach Uczony są rozważane czasowniki ruchu *sensu largo*. Laskowski (1998c, 1999) oddzielił czasowniki ruchu jednokierunkowego (np. *płynąć, biec, jechać*) od czasowników ruchu nieukierunkowanego (np. *pływać, biegać, jeździć*) i czasowników ruchu bez zmiany lokalizacji obiektu (np. *kiwać się, zginać się, kucać*). Najwięcej miejsca poświęcił jednostkom pierwszej klasy, rozważając je w perspektywie kontrastywnej pod kątem takich parametrów ruchu, jak np. środek przemieszczania się (własne ciało, jego część, środek zewnętrzny), środowisko ruchu (ruch po powierzchni, w wodzie, w powietrzu), kierunek ruchu (pionowy ku górze, w dół), tempo ruchu (szybkie, wolne). Znaczenie danego czasownika może być neutralne z punktu widzenia określonego parametru, np. *przenosić się* z punktu widzenia środowiska ruchu, kierunku i tempa, *wspinać się* z punktu widzenia środka przemieszczania się i tempa ruchu, *iść* i *płynąć* z punktu widzenia tempa ruchu (Laskowski, 1999).

Przekonującej odpowiedzi udzielił Uczony na pytanie, czy pojęcie części ciała agensa jest składnikiem semantycznym czasowników ruchu, przeciwstawiając pojęcie instrumentu jako komponentu semantycznego czasownika reprezentacji leksykalnej tego komponentu w postaci składnika wyrażenia zdaniowego. Na przykład *nogi* są standardowym, ale nie jedynym możliwym reprezentantem instrumentu czasownika *iść* (por. z *idzie na kolanach, o kulach*). Wypowiedzenie *Jan idzie do domu na nogach* zawiera pleonazm (Laskowski, 2001, s. 246) w opozycji do akceptowalnego *Jan idzie na swoich krótkich nogach*.

Badania nad czasownikami ruchu, aspektem i innymi kategoriami werbalnymi skłoniły Laskowskiego (2005) do opisu fraz przyimkowych służących lokalizacji temporalnej zdarzeń oraz dwustronnych ograniczeń łączliwości semantyczno-leksykalnej tych fraz z czasownikami. Uczony przeanalizował trzy rodzaje biernikowych wyrażen przyimkowych, mianowicie temporalne lokalizujące prospektywnie (*na godzinę ósmą, na środe*), duratywne prospektywne (*na (jedną) godzinę, na kilka dni*), duratywne retrospektywne (*w godzinę, w pięć minut*), oraz oparte na nich złożone konstrukcje przyimkowe, ustalając właściwości semantyczne relewantne dla każdego rodzaju frazy, a także odróżniające poszczególne rodzaje fraz od innych typów wyrażen temporalnych, np. o funkcji lokalizatorów (typu *wczoraj, o godzinie piątej*), czy od określeń adwerbalnych o funkcji duratywnej (typu *przez godzinę, w ciągu miesiąca*).

Na przełomie XX i XXI w. Roman Laskowski kierował pracą naukową siedmio-osobowego zespołu, który został powołany w ZWJP IJP PAN w celu opracowania Słownika łączliwości czasowników. Słownik ten nie został co prawda ukończony ani wydany, ale publikacja podstawowych zasad opisu jednostek czasownikowych w tym słowniku przedstawia zarówno metody badawcze stosowane przez Laskowskiego (2006)

i jego zespół, jak i sposób rozstrzygania trudności związanych z uzasadnianiem hipotez syntaktyczno-semantycznych. Jedną z najistotniejszych kwestii w opisie czasowników jest ustalenie, jakie argumenty implikuje dany czasownik, jakie ograniczenia semantyczne są nałożone na pozycje argumentów i jakie są możliwości kookurencji wyrażań reprezentujących poszczególne typy argumentów. Przekonująca jest koncepcja Laskowskiego, by opisywać relacje między wskazanymi problemami, odwołując się do opozycji schematów składniowych zupełnych (maksymalnie rozbudowanych) i schematów składniowych zredukowanych. Na przykład, dla czasownika *iść* w jego podstawowym znaczeniu ‘przemieszczać się w określonym kierunku przy pomocy nóg po powierzchni nośnej’ schemat syntaktyczny zupełny ma postać *Ktoś idzie którędyś skądś dokądś (na czymś)* i może być realizowany przez zdanie przykładowe *Janek na własnych nogach idzie ze wsi przez las do autobusu*. Schematy zredukowane mogą być reprezentowane np. przez zdania *Janek idzie z pracy do domu*. *Janek idzie przez las*. *Janek idzie na palcach*. Uczony przeanalizował ponadto wybrane kryteria rozróżniania homonimów (opozycje w zakresie diatezy, aspektu i walencji) oraz trudności w aplikacji tych kryteriów w pracy leksykograficznej.

4. Refleksje metajęzykownawcze

W wielu artykułach Romana Laskowskiego, przede wszystkim z początków XXI w., zawarte są ostrożne, oszczędne w słowach refleksje metajęzykownawcze dotyczące istoty dyscypliny, jej działów, paradygmatów w językownawstwie i w innych naukach humanistycznych. Taki charakter ma udział Laskowskiego (2011) w dyskusji na zjeździe PTJ we Wrocławiu w 2010 r., poświęconej m.in. strukturalizmowi i poststrukturalizmowi w lingwistyce. Rozważania metajęzykownawcze, historię i filozofię języka łączy artykuł Laskowskiego (2008b) przypominający doniosłe myśli niemieckiego uczonego epoki romantyzmu, językownawcy i filozofa, Wilhelma von Humboldta, który uważał język za niezbędny warunek myślenia i podstawowe narzędzie porozumiewania się ludzi oraz przeciwstawiał system językowy („ogromną tkaninę, której wszystkie nici są ze sobą powiązane [...] i każda nić powiązana jest z tkaniną jako całością”) poszczególnym aktom mowy (użyciu języka). Laskowski wykazał liczne podobieństwa i różnice między poglądami Humboldta na język a tezami klasyków strukturalizmu, F. de Saussure’a i L. Hjelmsleva. Dla Humboldta język jest zarazem bytem społecznym i indywidualnym, dla de Saussure’a społecznym i ponadindywidualnym. Obaj uczeni rozumieją język jako „system społecznie danych norm (ograniczeń), którym podporządkowana jest jednostka” (Laskowski, 2008b, s. 303). Humboldt rozróżnia formę zewnętrzną i formę wewnętrzną języka. To przeciwstawienie jest bliskie opozycji formy płaszczyzny wyrażania i formy płaszczyzny treści u Hjelmsleva (1979). Zamykając swoją interpretację poglądów Humboldta na istotę języka, Laskowski (2008b, s. 307) stwierdził, że „język jest dla Humboldta społecznie uwarunkowanym złożonym mechanizmem konceptualizacji świata i werbalizacji naszych stanów kognitywnych”.

5. Zakończenie

Roman Laskowski był niemal do ostatnich chwil uczestnikiem, organizatorem i współtwórcą życia naukowego wielu instytucji w Polsce. Recenzował nie tylko poszczególne prace i dorobek ich twórców. Brał udział w dyskusjach nad systemem i metodami oceny wyników badań naukowych. Nigdy nie ukrywał swoich poglądów w sprawach merytorycznych, ale również tych mających szerszy wymiar społeczny i prawny. Oceny oparte na kryteriach ilościowych uważał za szkodliwe. Przewidywał, że „szkody, jakie przyniesie humanistyce [...] pogoń za wymyślonymi przez urzędników punktami, staną się wkrótce niepowetowane” (Laskowski, 2014a, s. 95).

Roman Laskowski pozostawił po sobie ogromny dorobek naukowy o nieprzemijającej wartości, mający trwałe miejsce w najnowszej historii językoznawstwa. Z. Topolińska (2014, s. 5), żegnając Laskowskiego na łamach „Rocznika Sławistycznego”, zgłosiła postulat, by opublikować obszerny wybór Jego prac teoretycznych. Postulat ten gorąco popieram, wyrażając gotowość współuczestnictwa w dokonywaniu tego wyboru.

Bibliografia

- Antinucci, F., Gebert, L. (1977). Semantyka aspektu dokonanego. *Studia Gramatyczne*, 1, 7–43.
- Bednarczuk, L. (2014). Roman Laskowski (17.II.1936–21.VI.2014). *Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności*, 2013–2014, 297–299.
- Bibliografia 2006. Bibliografia prac Romana Laskowskiego. W: I. Bobrowski, K. Kowalik (red.), *Od fonemu do tekstu. Prace dedykowane Profesorowi Romanowi Laskowskiemu* (s. 7–20). Kraków: Wydawnictwo Lexis.
- Bibliografia 2015. Bibliografia prac Romana Laskowskiego 1961–2014. *LingVaria*, 10 (numer specjalny), 181–195.
- Bobrowski, I. (2014a). Profesor Roman Laskowski (1936–2014). *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 49, 6–9.
- Bobrowski, I. (2014b). Roman Laskowski in Memoriam. *Journal of Slavic Linguistics*, 22(2), 167–170.
- Bobrowski, I. (2015). Romana Laskowskiego koncepcja opisu kategorii rodzaju w języku polskim. *LingVaria*, 10 (numer specjalny), 27–35.
- Bobrowski, I., Kowalik, K. (red.). (2006). *Od fonemu do tekstu. Prace dedykowane Profesorowi Romanowi Laskowskiemu*. Kraków: Wydawnictwo Lexis.
- Borusewicz, B. (2014). Łączyły nas działania na rzecz niepodległej Polski. Wspomnienie o prof. Romanie Laskowskim. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, 70, 11.
- Buzek, J. (2014). Pożegnanie Profesora Romana Laskowskiego. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, 70, 13–14.
- Czelakowska, A. (2015). Profesor Roman Laskowski (17.II.1936–21.VI.2014). *LingVaria*, 10 (numer specjalny), 7–12.
- Grochowski, M. (1986). *Polskie partykuły. Składnia, semantyka, leksykografia*. Wrocław etc.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Grochowski, M. (1997). *Wyrażenia funkcyjne. Studium leksykograficzne*. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN.
- Grochowski, M. (2014a). Profesor Roman Laskowski (1936–2014). *Linguistica Copernicana*, 2(10), 15–25.

- Grochowski, M. (2014b). Pożegnanie Profesora Romana Laskowskiego. *LingVaria*, 9(18), 7–16.
- Grochowski, M. (2019). Kategorie gramatyczne w dorobku Romana Laskowskiego. *Polonica*, 39, 71–84.
- Grochowski, M. (2024). Roman Laskowski. W: M. Grochowski (red.), *Przewodnik językowo-encyklopedyczny po gramatyce semantycznej języka polskiego w ujęciu historycznym. T. 2. Artykuły osobowe* (s. 164–167). Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN.
- Gussmann, E. (2006). Roman Laskowski and the development of Polish (morpho)phonology. W: I. Bobrowski, K. Kowalik (red.), *Od fonemu do tekstu. Prace dedykowane Profesorowi Romanowi Laskowskiemu* (s. 21–40). Kraków: Wydawnictwo Lexis.
- GWJPM – Grzegorzyczkowa, R., Laskowski, R., Wróbel, H. (red.). (1984). *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa: PWN.
- GWJPM – Grzegorzyczkowa, R., Laskowski, R., Wróbel, H. (1998). *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hjelmslev, L. (1979). Prolegomena do teorii języka. W: H. Kurkowska, A. Weinsberg (red.), *Językoznawstwo strukturalne. Wybór tekstów* (s. 44–137). Warszawa: PWN.
- Kallas, K. (1998). Przymiotnik. W: R. Grzegorzyczkowa, R. Laskowski, H. Wróbel (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia* (s. 469–523). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Karolak, S. (1974). O programie składni wyrażen predykatywnych w gramatyce języka polskiego. W: A. Orzechowska, R. Laskowski (red.), *O predykcji. Materiały konferencji Pracowni Budowy Gramatycznej Współczesnego Języka Polskiego IBL PAN, Zawoja 14–16 XII 1972* (s. 7–23). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN.
- Karolak, S. (1977). Z problematyki opisu wyrażen predykatowo-argumentowych. *Studia Gramatyczne*, 1, 75–102.
- Kowalik, K. (2014). Prof. dr hab. Roman Laskowski (17.II.1936–21.VI.2014). *LingVaria*, 9(18), 17–25.
- Kowalik, K. (2020). Morfonologia w polu naukowych dokonań Romana Laskowskiego. W: Z. Greń, K. Kleszczowa, Z. Zaron (red.), *MY z NICH 4. Spuścizna językoznawców polskich XX wieku* (s. 63–76). Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Laskowski, R. (1966). *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich. Cz. I: Abstracta, collectiva, diminutiva, augmentativa*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Laskowski, R. (1971). *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich. Cz. II: Rzeczowniki z formantem w funkcji przedmiotowej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Laskowski, R. (1973a). Problematyka słowotwórcza w gramatyce transformacyjno-generatywnej. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, 31, 15–34.
- Laskowski, R. (1973b). Struktura formalna a struktura semantyczna rzeczowników słowotwórczo podzielnych. *Studia Semiotyczne*, 4, 251–274.
- Laskowski, R. (1974a). Morfemika w opisie struktury języka. Uwagi o kategorii liczby rzeczowników. W: M. Stevanović (red.), *Referati sa zasedanja Međunarodne komisije za izučavanje gramatičke strukture slovenskih jezika* (s. 99–107). Beograd: Srpska Akademija Nauka i Umetnosti.
- Laskowski, R. (1974b). Rodzaj gramatyczny, struktura głęboka a zaimki osobowe. W: J. Kuryłowicz et al. (red.), *Studia indoeuropejskie. Études indo-européennes. Ioanni Safarewicz septuagenario ab amicis collegis sodalibus animo oblatum gratissimo* (s. 117–124). Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Laskowski, R. (1975a). *Studia nad morfonologią współczesnego języka polskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Laskowski, R. (1975b). Uwagi o morfemie. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, 33, 107–114.
- Laskowski, R. (red.). (1976). *Kategorie gramatyczne grup imiennych w języku polskim. Materiały konferencji Pracowni Gramatyki Współczesnej Polszczyzny Instytutu Języka Polskiego PAN, Zawoja 13–15 XII 1974*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Laskowski, R. (1977a). Morfologia w gramatyce transformacyjno-generatywnej (w poszukiwaniu modelu opisu). *Studia Gramatyczne*, 1, 103–133.
- Laskowski, R. (1977b). Od czego lepszy jest lepszy? *Język Polski*, 57(5), 323–334.

- Laskowski, R. (1977c). Odimienne wyrażenia zmiany stanu w języku polskim. *Slavica Slovaca*, 12(3), 233–243.
- Laskowski, R. (1979). Gramatyka języka polskiego – fleksja (konspekt). W: B. Vidoeski, B. Koneski, B. Korubin (red.), *Referati od X zasedanje na Međunarodnata komisja na izučuvanje na gramatička-ta struktura na slovenskite literaturni jazicy* (s. 9–29). Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite.
- Laskowski, R. (1981a). Części mowy – problem syntaktyczny czy morfologiczny? *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica*, 2, 117–131.
- Laskowski, R. (1981b). Semiotyczna funkcja alternacji morfonologicznych. *Polonica*, 6, 7–18.
- Laskowski, R. (1987a). Niektóre trudności i kwestie sporne w opisie fleksji języka polskiego. *Studia Gramatyczne*, 8, 99–122.
- Laskowski, R. (1987b). On the concept of the lexeme. *Scando-Slavica*, 33, 169–178.
- Laskowski, R. (1996). Aspekt a znaczenie czasowników (predykaty zmiany stanu). W: H. Wróbel (red.), *Studia z leksykologii i gramatyki języków słowiańskich. IV [i.e. VI] Polsko-Szwedzka Konferencja Slawistyczna, Mogilany 1–3 października 1995* (s. 39–48). Kraków: Polska Akademia Nauk, Instytut Języka Polskiego PAN.
- Laskowski, R. (1998a). Przymiotniki. W: R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, H. Wróbel (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia* (s. 84–86). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Laskowski, R. (1998b). Uwagi o znaczeniu czasowników. W: R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, H. Wróbel (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia* (s. 152–157). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Laskowski, R. (1998c). Aspekt czasowników przemieszczania (ukierunkowanego ruchu liniowego). W: J. Siatkowski, H. Dalewska-Greń, J. Rusek (red.), *Z polskich studiów slawistycznych*, 9 (s. 175–181). Warszawa: Wydawnictwo Energeia.
- Laskowski, R. (1999). Czasowniki ruchu liniowego (czasowniki przemieszczania) w perspektywie konfrontatywnej. W: Z. Greń, V. Koseska-Toszewa (red.), *Semantyka a konfrontacja językowa* (s. 49–58). Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Laskowski, R. (2001). Body parts as instruments. W: V.S. Chrakovskij, M. Grochowski, G. Hentschel (red.), *Studies on the Syntax and Semantics of Slavonic Languages. Papers in Honour of Andrzej Bogusławski on the Occasion of his 70th Birthday* (s. 241–252). Oldenburg: Bibliotheks- und Informationssystem der Universität Oldenburg.
- Laskowski, R. (2005). Temporalne frazy przyimkowe o funkcji prospektywnej i retrospektywnej. W: M. Grochowski (red.), *Przysłówki i przyimki. Studia ze składni i semantyki języka polskiego* (s. 209–225). Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Laskowski, R. (2006). Słownik łączliwości czasowników (Kilka podstawowych zasad). W: V. Koseska-Toszewa, R. Roszko (red.), *Semantyka a konfrontacja językowa* (t. 3, s. 11–23). Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Laskowski, R. (2008a). Semantyka czasownika *pamiętać*. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, 64, 77–95.
- Laskowski, R. (2008b). Wilhelm von Humboldt a filozofia języka XX wieku. W: L. Bednarczuk, W. Smoczyński, M. Wojtyła-Świerżowska (red.), *Językoznawstwo historyczne i typologiczne. W 100-lecie urodzin Profesora Tadeusza Milewskiego* (s. 297–308). Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Laskowski, R. (2011). Kilka uwag o poststrukturalizmie (głos w dyskusji). *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, 67, 91–95.
- Laskowski, R. (2012). Fleksja języka polskiego po sześćdziesięciu latach. W: M. Grochowski (red.), *Językoznawstwo w Polsce. Kierunki badań i perspektywy rozwoju. Materiały z sesji jubileuszowej Komitetu Językoznawstwa PAN* (s. 113–124). Warszawa: Bel Studio.
- Laskowski, R. (2014a). Drogi i bezdroża parametryzacji. W: S. Biliński (red.), *Oceny Nauki. Debaty PAU* (t. 1, s. 90–95). Kraków: Wydawnictwo PAU.

- Laskowski, R. (2014b). Semantyka czasowników momentalnej zmiany stanu a figura obserwatora. *Slavica Wratislaviensia*, 159, 219–229.
- Muskat-Tabakowska, E. (2014). In Memoriam: Roman Laskowski. *Studies in Polish Linguistics*, 9, 265–267.
- Przybylska, R. (2014). Profesor Roman Laskowski (1936–2014). *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, 70, 5–9.
- Sikora, K. (2020). Roman Laskowski. Pamięć o Uczonym. W: Z. Greń, K. Kleszczowa, Z. Zaron (red.), *MY z NICH 4. Spuścizna językoznawców polskich XX wieku* (s. 77–84). Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Topolińska, Z. (2014). Prof. dr hab. Roman Laskowski (1936–2014). *Rocznik Slawistyczny*, 63, 3–6.
- Wajszczuk, J. (1997). *System znaczeń w obszarze spójników polskich. Wprowadzenie do opisu*. Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego.
- Wróbel, H. (1996). Nowa propozycja klasyfikacji syntaktycznej polskich leksemów. W: H. Wróbel (red.), *Studia z leksykologii i gramatyki języków słowiańskich. VI polsko-szwedzka konferencja slawistyczna Mogilany, 1–3 października 1995* (s. 53–60). Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN.
- Wróbel, H. (2001). *Gramatyka języka polskiego*. Kraków: Spółka Wydawnicza „Od Nowa”.
- Żmigrodzki, P. (2014). Profesor Roman Laskowski (17.II.1936–21.VI.2014). *Język Polski*, 94(5), 463–467.
- Żmigrodzki, P. (2015). Prof. dr hab. Roman Laskowski (1936–2014). *Polonica*, 35, 5–11.